

L'ACTIVITAT DE FERENC OLIVÉR BRACHFELD A CATALUNYA: ALGUNES NOTÍCIES

INTRODUCCIÓ

Entre 1929 i 1959, Ferenc Olivér Brachfeld (Budapest, 1908 - Quito, 1967)¹ passa una quinzena d'anys a Catalunya (1929, 1931-1936, 1942-1950 i 1957-1959), on desplega una intensa activitat cultural en contacte amb els medis més variats. Doctorat en filosofia a la universitat de Budapest i format en psicologia i psiquiatria a la Sorbona i a la universitat de Viena (en la qual va ser deixeble d'Alfred Adler),² Brachfeld, que arriba a dominar vuit idiomes, irromp en la cultura de la Catalunya republicana i s'hi assimila com un autèntic cavall sicilià. Així, s'introdueix en tertúlies i cenacles, trava relació i amistat amb psiquiatres reconeguts com Ramon Sarró i Jeroni de Moragas i amb altres personalitats com el metge Fèlix Martí i Ibàñez i el futur historiador Pierre Vilar,³ pronuncia conferències en ateneus i associacions, imparteix cursos i semi-

1. La font informativa essencial sobre el personatge és, per ara, la nota biogràfica escrita pel seu germà: Péter BRACHFELD LATZKÓ, «Evocació de la vida i la memòria del professor Dr. Ferenc Olivér Brachfeld», dins Ferenc OLIVÉR BRACHFELD, *Violant d'Hongria*, Barcelona, Associació Cultural Catalano-Hongaresa, 2000, 101-115. Es tracta de la segona edició en català d'aquest assaig (la primera data de 1991), mentre que les dues primeres, en espanyol, es publiquen el 1942 (Madrid, Editorial La Gacela) i el 1950 (Barcelona, S. A. Horta). El present treball s'ha beneficiat de les informacions rebudes per part de tres persones, a qui agraïm la seva amabilitat: Pere Brachfeld Montaña (nebot de Ferenc Olivér Brachfeld), Pere Carbonell Fita i Dóra Bakucz.

2. Ja el 1930, en el que deu ser el seu primer article publicat a Catalunya, Brachfeld dona a conèixer, dins la tribuna lopezpiconiana, una aproximació al psiquiatre austríac (cf. Olivier [sic] BRACHFELD, «Un nou teòric del geni: Alfred Adler», *La Revista*, XVI [1930:1], 150-151). Per a una anàlisi de la tasca difusora de les tesis adlerianes per part de Brachfeld, cf. Ursula OBERST; Virgili IBARZ; Ramón LEÓN, «La Psicología Individual de Alfred Adler y la Psicosisíntesis de Olivér Brachfeld», *Revista de Neuro-psiquiatria* (Lima), vol. 67, núm. 1-2 (març-juny 2004).

3. Vilar, que dona fe del ressò de la presència de Brachfeld a Catalunya els anys 30, declara haver-ne rebut influències directes (cf. Pierre VILAR, *Pensar històricament*, València, 3i4, 1995, esp. 144-146 i 150-151). D'aquesta mateixa època data una carta enviada des de Barcelona per Brachfeld, el 4 d'abril de 1932, a Federico García Lorca, dins la qual, entre altres coses, manifesta el desig de traduir algunes obres de l'escriptor granadí a l'alemany i a l'hongarès, traduccions que no tenim notícia que es publicassin (veg. el text complet de la carta, precedit d'una nota biogràfica sobre Brachfeld atapeïda d'errors, a *Epistolario a Federico García Lorca desde Cataluña, la Comu-*

narís (d'història, sociologia, filosofia, literatura i, sobretot, psicologia) a diferents centres educatius de la Catalunya autònoma (l'Ateneu Polytechnicum, l'Institut Escola, l'Escola Normal o l'Institut Psicotècnic de Barcelona) i a la universitat, protagonitza polèmiques (com la de la crítica de les teories sexuals del doctor Marañón),⁴ escriu en diaris i revistes (com ara *Mirador*), publica obres d'història i psicologia i, en fi, col·labora, traduint i suggerint títols, amb diferents editorials, entre les quals Apolo i Luis Miracle. Paral·lelament, a partir de la seva tesi doctoral (1930), que rastreja la presència d'Hongria en la literatura catalana medieval (i que, segons Kálmán Faluba, el 1989 encara constituïa «el treball més ambiciós escrit per un hongarès sobre les lletres catalanes»), els anys 1930 i 1932 publica en revistes hongareses i romaneses quatre articles sobre escriptors catalans i estudia les relacions històriques entre el seu país natal i els territoris de la Corona d'Aragó. De fet, després de la figura precursora d'Albin Kőrösi, de qui és alumne, Brachfeld s'erigeix en el segon nom de gruix de la catalanística hongaresa. Tot això, ho ha explicat a bastament el professor Faluba mateix, de manera que la remissió a alguns dels seus articles sobre el particular ens estalvia ara d'estendre'ns-hi. En la postguerra, l'activitat de Brachfeld, molt més limitada per les circumstàncies, se circumscriu a col·laboracions al setmanari *Destino* i, sobretot, a diverses iniciatives editorials, en companyia d'altres socis (José Manuel Lara, EPSA) o en solitari (Agència Literària Bages, Oliver Brachfeld Editor i Editorial Victoria).

La present comunicació tracta de donar a conèixer l'activitat cultural de Brachfeld durant les seves estades a Catalunya limitada a tres vessants: els articles a *Mirador* (1932-1936), les traduccions i les tasques editorials.

COL·LABORADOR DE *MIRADOR*

Una de les mostres més interessants de la profunda integració de Brachfeld en la societat i la cultura catalanes dels anys 30 es troba en les seves col·laboracions al setmanari *Mirador*.⁵ En efecte: entre 1932 i 1936 hi va publicar una sèrie de trenta-set articles, de temes força variats, com veurem. Hi demostra un notable coneixement de la literatura i de la història de Catalunya, i alhora arriba a un grau d'identificació que el porta, en alguns articles, a lamentar que a l'estranger es confongui «català» i «espanyol». En sentit estricte, però, encara que pugui semblar anecdòtic, la seva primera col·laboració va ser una llarga carta al di-

nidad Valenciana y Mallorca (conservado en la Fundación Federico García Lorca), edició a cura de Roger Tinnell, Pròleg de Ricard Salvat, Albalote (Granada), Editorial Comares, 2001, 25-27).

4. Cf. *Polémica contra Marañón. (Con una crítica de las teorías sexuales de Marañón, una réplica del Dr. D. Gregorio Marañón y un epílogo.)*, B. Europa (Sobrinos de López Robert y Cía.), 1933.

5. Sobre aquesta publicació, veg. Josep M. HUERTAS i Carles GELI, '*Mirador*', *la Catalunya im-possible* (Barcelona, Proa, 2000).

rector, que va merèixer l'interès de la revista i que hi fou publicada parcialment en el número 182 (13-VIII-1931), dins la secció «*Mirador* teatral», sota l'epígraf «Sobre Ferenc Molnar». Brachfeld hi exposa la seva opinió sobre aquest cèlebre comediògraf hongarès, aleshores molt popular a l'Europa central, i aprofita per repassar i valorar els principals noms del teatre magiar d'aquell moment.⁶ Igualment, hi anuncia que «amb un amic català preparo una traducció espanyola d'*El fill de Virgili Timàr*, de Babits», traducció que no devia arribar a veure la llum, atès que en cap catàleg de les biblioteques hispàniques no hi figura ni aquest títol ni cap altre en castellà del famós escriptor hongarès. Tampoc no va sortir en català a la «Biblioteca A tot vent» —ni a cap altra editorial, que sapiguem—, a desgrat de l'afirmació en aquest sentit de Castelló i Faluba.⁷

Justament, la divulgació de la literatura, la història i d'altres aspectes de la cultura d'Hongria, així com les relacions catalanohongareses, centren una part de les col·laboracions de Brachfeld a *Mirador*. Les dedicades a la literatura estricta són només tres: «Literatura hongaresa», on parla en general del coneixement a Espanya de la literatura magiar i d'alguns traductors a l'espanyol, «La novella hongaresa d'avui» i «Les bèsties catalanes», sobre una novella de Marcell Benedek, *Pokoljáró Tar Lőrinc (Tanítványaimnak ajánlom)*, «bonica mostra de catalanofòbia sense malícia», on es presenta els catalans ben desfavorablement.⁸ Contràriament, de catalanofília és l'article «Mort d'un catalanòfil hongarès: El P. Albin Kőrösi», mestre del mateix Brachfeld i destacat impulsor de les traduccions catalanes a l'hongarès i dels estudis de catalanística. Al mateix camp pertany «Catalunya a Hongria: Literatura catalana en hongarès», mentre que la influència de l'hongaresa en la catalana és tractada en «El motiu de l'incest en la literatura catalana: Les fonts de la "Història de la filla del rei d'Hongria"». Aquest darrer fa parella amb un altre del mateix tema, publicat la setmana anterior: «El motiu de l'incest en la literatura catalana», tema que, com a psicoanalista, estava en l'àmbit dels interessos de Brachfeld. La història, que, com ja s'ha dit, és a l'origen de l'apropament de Brachfeld a Catalunya, dóna, com és natural, ocasió de tractar de les relacions catalanohongareses. Així, d'u-

6. El nucli de la intervenció de Brachfeld, motivada per l'article d'Enric LAPORTA, «Franz Molnar», publicat al número 181 (6-VIII-1931), es resumeix en el fragment següent: «El senyor Laporta té la gentilesa de proposar la incorporació de Molnàr a la literatura catalana. Li agraeixo la idea, però sigui'm permès de remarcar modestament que hi ha d'altres autors sens dubte superiors a Molnàr». Altrament, el setmanari publicà més endavant un article de Molnár sobre «La crisi teatral» al número 363 (30-I-1936).

7. «Mihály Babits, una obra del qual, *El fill del P. Virgili Timàr*, serà girada al català i publicada a la biblioteca "A tot vent"» (Eloí CASTELLÓ i Kálmán FALUBA, «Literatura hongaresa i literatura catalana: coneixement mutu», *Quaderns. Revista de traducció*, 11 (2004), 40). Vegeu el catàleg d'aquesta col·lecció a *Proa 1928-2003: 75 anys a tot vent*, a cura de Manuel Llanas i Ramon Pinyol (Barcelona, Proa, 2003). Més endavant ens tornem a referir a aquesta traducció anunciada però no localitzada.

8. Es tractava d'una obra recent on l'autor fabula sobre un suposat episodi escaigut a Perpinyà en el marc de l'entrevista entre el papa Benet XIII, l'emperador alemany i rei d'Hongria Segimon i el rei Ferran d'Antequera, reunits per intentar resoldre el cisma d'Occident.

na banda, resumeix temes que ell mateix havia abordat a nivell erudit en publicacions com els *Estudis Universitaris Catalans*, com ara en l'article «Miss Catalunya 1197: El viatge a Hongria de Na Toda», sobre una companya bellíssima de la reina Constança d'Hongria —la filla d'Alfons II i germana de Pere el Catòlic—⁹ o bé l'explicació d'un fet desconegut com «Els catalans a l'estranger: Nova Barcelona (Hongria)», sobre una localitat amb aquest nom fundada el segle XVIII en terres magiars per pobladors hispànics, entre els quals hi havia catalans, que no va reeixir i que va durar només dos anys. També l'actualitat li permet de parlar de temàtica hongaresa, com a «Al marge d'una exposició de Can Parés: L'escultor hongarès Fülöp Ö. Beck», on explica l'obra i la personalitat d'aquest artista, o bé a «Per què figura la «Marxa hongaresa» en la «Damnació de Faust?»», a partir del pretext que s'havia estrenat un film que tractava del príncep hongarès Rákóczi, amb qui està relacionada aquesta peça de Berlioz.

Entre els amplis interessos culturals de Ferenc Olivér Brachfeld hi havia el de la filosofia, a la qual dedicà dues col·laboracions: «L'home embriagat de Déu: Tricentenari de Spinoza» i «La filosofia hebraico-catalana: La Qabbala ha nascut a Catalunya?». Aquest darrer se centra en el filòsof jueu barceloní del segle XIV Hasdai Cresques —que no s'ha confondre amb la família de cartògrafs mallorquins—, a qui ja havia dedicat temps abans un llarg article aparegut a *La Publicitat* (18-XI-1932) amb el títol de «Filiacions catalanes en l'obra de Spinoza», on posava en relleu la influència, ben provada, que aquest pensador va exercir en la filosofia de Spinoza.

Brachfeld dedicà també força atenció a d'altres temes culturals, sobretot als literaris. Així, tractà de literatura catalana a «Salt endarrera: Baedeker literari», sobre les tendències literàries el 1905, centrant-se en un article de Manuel de Montoliu publicat en aquella data en *El Poble Català*, i a «Baedeker literari: Una obra mallorquina», una ressenya llarga i elogiosa de *Mort de Dama*, de Llorenç Villalonga, aleshores una novetat acabada d'aparèixer. Però, sobretot, escriví sobre grans figures de la literatura europea, aprofitant en moltes ocasions els aniversaris: «Goethe manàger de teatre», «Un centcinquantenari: Stendhal, aventurer», «Amb motiu d'un centenari: Montaigne, viatger», «En els seus seixanta anys: Thomas Mann» i «Un “clerc” que no ha traït: Romain Rolland». En uns altres casos, s'apartà de la literatura i tocà circumstancialment d'altres temes de l'actualitat cultural, que mostren el seguiment que en feia, com ara en els articles «En homenatge a Pau Casals: Doctor “honoris causa”?» (adherint-se al projecte de fer-li aquest honor per part de la primera Universi-

9. Brachfeld havia exposat el tema de Toda, objecte del desig de diversos nobles hongaresos, a «*Nobile domina Tota: une catalane mariée en Hongrie au xiie siècle*», *Estudis Universitaris Catalans*, 16/2 (juliol-desembre 1931), 361-373. En aquesta mateixa tribuna, però ja en català, publica cinc anys després un altre treball històric, «Una família hongaresa a Catalunya al segle XIII», *Estudis Universitaris Catalans (Homenatge a Antonio Rubió i Lluch: miscel·lània d'estudis literaris, històrics i lingüístics)*, núm. 22 (1936), 599-606.

tat Autònoma de Barcelona), «Teatre amateur, per què no?» (a propòsit de l'estrena per un grup amateur, a la Sala Capsir, d'una comèdia de Bernard Shaw, amb una conferència sobre el seu teatre a càrrec de Carles Capdevila, elogiant aquest tipus de companyies), «La senyora Etta Federn. Una quiròloga a Barcelona» i «Ha mort un gran sociòleg: Ferdinand Tönnies (1855-1936)».

El darrer article, que conté moltes reflexions sobre la utilització política nazi de les obres d'aquest sociòleg alemany, permet enllaçar amb un altre grup de col·laboracions de Brachfeld, les de temàtica política d'actualitat. En efecte, tractà del nazisme i l'antisemitisme —una veritable preocupació per al nostre escriptor, a la qual no devia ser aliè el fet de ser d'origen jueu alemany— a «El cinquantenari de Gobineau: El pare del racisme alemany», «Coscs d'una dictadura: Leo Spitzer sense càtedra» i a «El maltusianisme [*sic*] i el feixisme (Amb motiu del centenari de la mort de Malthus, 29 de desembre de 1834)». Entre els seus articles n'hi ha encara dos més de tema polític: «Hostes de pas: Angèlica Balabanoff» (una destacada socialista russa exiliada a París) i «Un llibre sobre Pilsudski».¹⁰

El conjunt més extens de les col·laboracions de Brachfeld és dedicat, com era d'esperar, al que serà el seu camp d'actuació més important a nivell professional, la psicologia i, més concretament, la psicoanàlisi. D'aquestes, unes se centraren en les grans figures (Freud, Adler i Jung): «Psicologia adleriana i art», «La superació de la psicoanàlisi: Un llibre d'Adler», «Amb motiu de “El yo y lo inconsciente”: Un psicoanalista ari: C. G. Jung» i «El creador de la psicoanàlisi, octogenari: El complex tràgic de Freud». Una altra, a divulgar la figura d'un deixeble poc conegut de Freud, l'hongarès Ferenczi: «El creador del “complex del Nirvana”: El Dr. Sàndor Ferenczi». I tres més a qüestions diguem-ne «aplicades»: «Al marge del “Tenorio”: Psicoanàlisi de Don Joan», «Comentaris a un llibre recent: L'“Amiel” del Dr. Marañón» —convé recordar que Brachfeld hi manté una polèmica— i «Psicoanàlisi i decepció: Una patologia d'Antoni Gaudí», severa crítica d'un assaig no psicoanalític del psiquiatre alemany I. Bückmann sobre Gaudí que s'havia publicat feia poc.

LES TRADUCCIONS

La percaça de títols traduïts per Brachfeld, duta a terme a través de catàlegs manuals i electrònics d'una colla de biblioteques¹¹ i dels catàlegs de nou

10. L'obra, de Sigismond St. Kligslund, era editada per una nova editorial, Edicions Mediterrània, i traduïda per R. Dalmau i Ferreres. El prologuista, Daniel Cardona, segons Brachfeld, «posa de relleu l'interès que la figura de Pilsudski i el cas de Polònia representa per a Catalunya i els catalans».

11. Biblioteca Nacional de Catalunya, Ateneu Barcelonès, Xarxa de Biblioteques de la Diputació de Barcelona, Catàleg Col·lectiu de les Biblioteques Universitàries de Catalunya, Biblioteca

editorials (Apolo, Luis Miracle, L.A.R.A., Norte, Tartessos, Victoria, EPSA, José Janés i Luis de Caralt), ha permès localitzar-ne un total de 64, distribuïdes numèricament així: 34 de l'hongarès, 13 de l'alemany, 12 del francès, dues de l'anglès, una del rus¹² i dues de llengües no identificades.¹³ No entren en aquest còmput ni les traduccions de textos breus aparegudes en publicacions periòdiques, ni les revisades ni les documentades però no localitzades.¹⁴ L'enorme desproporció quantitativa entre les publicades abans de 1939 (vuit) i les posteriors (56) du a concloure que, en la postguerra, Brachfeld es concentra intensament en l'activitat traductora, no tan sols com a mitjà de vida sinó també per nodrir el catàleg de les editorials pròpies. Així, entre 1942 i 1950 en publica 45, amb puntes tan cridaneres com les 13 traduccions de 1944 i les onze de 1945, mentre que les nou restants se situen a partir de 1951.¹⁵ El mèrit d'aquesta feina s'acreeix per la circumstància que, sovint, aquestes traduccions apareixen flanquejades per pròlegs, introduccions i notes, en un cas de prou magnitud com perquè el traductor es veiés amb cor de compartir la titularitat del volum amb l'autor del text original.¹⁶ A la vista de reedicions posteriors detectades, val la pena d'afegir que algunes d'aquestes traduccions, esdevingudes canòniques, es continuen publicant durant molts anys després.¹⁷

En conjunt, la gran majoria de títols traduïts (51 dels 64) pertanyen al terreny de la literatura de ficció, amb aclaparador predomini de la narrativa, amb

Nacional de España, Biblioteca Britànica, Biblioteca del Congrés de Washington i Xarxa Europea de Biblioteques Nacionals.

12. L'existència d'un sol títol traduït aparentment del rus (*La confesión de Stavroguin*, de Fiodor Dostoievski) fa pensar que difícilment es tracta d'una traducció directa.

13. Es tracta de dues obres de psicologia, degudes a A. Carrard i a Felix Stanley.

14. Entre les difoses en diaris i revistes tenim constància d'un conte de Kálmán Mikszáth, «Aquell heretge Filchik» (*La Publicitat*, 3 i 4-1-1935). En segon lloc, dues són les traduccions revisades per Brachfeld que hem trobat: A. GEMELLI i G. ZUNINI, *Introducción a la psicología*, Barcelona, Luis Miracle, 1958 (traducció atribuïda a Fernando Gutiérrez), i Peter Robert HOFSTAETTER, *Introducción a la psicología social*, Barcelona, Luis Miracle, 1966 (traducció atribuïda a Versum que Brachfeld també anota). Figura en el tercer i darrer grup d'exclusions una novella de Sándor Marai, *La verdadera*, que segons declaració pròpia (continguda en les solapes d'un opuscle seu editat a la ciutat veneçolana de Mérida el 1952) publica els anys 40 l'Editorial Nausica i les traduccions al català que es mencionen més endavant.

15. D'aquest darrer nucli de nou traduccions n'hi ha tres de datades posteriorment a la mort de Brachfeld: *Disciplina sin castigo* (1970), d'Oskar Spiel, i *La muerte en Venecia* (1979) i *Mario y el mago. Sangre de Welsas* (1983), totes tres de Thomas Mann. El rastreig bibliogràfic emprès no ens ha permès trobar-ne cap edició anterior, d'existència raonablement probable. Altrament, caldria suposar que, aquestes traduccions, les posen en circulació els editors respectius, mort ja el traductor, després d'haver-les tingudes al calaix una llarga temporada. Atesa la precària conservació del patrimoni bibliogràfic, ens inclinem per la primera hipòtesi.

16. Aquest és el cas de *La vida de un escritor*, de Lajos Zilahy, la traducció de la qual Brachfeld acompanya d'un extens estudi biogràfic.

17. Es tracta, per exemple, de *Primavera mortal* (en espanyol) i de *Las cárceles del alma*, de Lajos Zilahy, reeditades regularment fins a 1985 i 2004 respectivament; de la *Teoría del psicoanálisis*, de Carl G. Jung, amb reedicions que s'allarguen almenys fins a 1983; o d'*El sentido de la vida*, d'Alfred Adler, amb un mínim de nou edicions, que arriben si més no a 1970.

presència destacada i copiosa de Thomas Mann dins l'alemanya, d'André Maurois dins la francesa i d'un estol d'escriptors hongaresos coetanis que Brachfeld contribueix decisivament a divulgar a Catalunya, a Espanya i a l'àmbit hispanòfon americà.¹⁸ Hi figura al capdavant, aclaparadorament majoritari, Lajos Zilahy (1891-1974), de qui el nostre home tradueix no pas menys que disset obres (comptant com a dues de diferents la de *Primavera mortal* al català i a l'espanyol), seguides per tres de Sándor Márai (1900-1981), tres d'Andor Németh (1891-1953), dues de Ferenc Herczeg (1863-1954), dues de Frigyes Karinthy (1887-1938) i una de László Dormándi (1898-1967), László András (1919-1988), Romola Nijinsky, József Nyirő (1889-1953), István Ráth-Végh (1870-1959), János Vaszary (1899-1963) i Franz Völgyes.

Dins aquest magma de lletra impresa, les traduccions al català publicades es limiten a un únic títol, per bé que ens consta que Brachfeld en va traduir d'altres o en tenia en fase de projecte.¹⁹ Aquesta obra, *Primavera mortal*, de Lajos Zilahy, constitueix el número 80 d'una col·lecció mítica de novel·la, «A tot vent». Brachfeld la fa precedir d'un pròleg entusiasta, que comença resseguint les escasses traduccions de l'hongarès al català fins aleshores conegudes, continua mencionant els escriptors hongaresos més destacats dels darrers tres quarts de segle, amb especial èmfasi en Zilahy i l'obra prologada, i acaba, en fi, amb unes paraules esperançades i vibrants sobre la germanor i les afinitats entre hongaresos i catalans. Unes paraules idònies per cloure aquest apartat:

Que aquest volumet traduït al català sigui el primer lligam espiritual entre aquests dos països, tan anàlegs per llur destí històric com parents pròxims alhora —i això només ho sap el traductor!— en llur manera d'ésser, de viure, de sentir i de parlar. Si fos així, la labor del traductor en quedaria generosament satisfeta.

L'ACTIVITAT EDITORIAL

L'activitat editorial de Brachfeld se situa als anys de la segona estada a Barcelona (1942-1950), al principi de la qual obre amb la seva dona, la també tra-

18. Tot i així, Brachfeld no és l'únic traductor ni editor de l'època que es troba al darrere del llançament de la literatura hongaresa. El catàleg de l'Editorial Lluís de Caralt corresponent a l'hivern de 1948-1949 incorpora novel·les de Gábor Vaszary, Sándor Török, Ferenc Herczeg i J. Berend Miklosné, una nòmina que el 1962 havia crescut en quatre escriptors més (Emery Békessy, László Passuth, Jozsi Tóth i János Vaszary) i que incloïa un total de deu novel·les.

19. Al marge del conte de K. Mikszáth citat a la nota 12, Jordi Maragall, molt amic seu, afirma equivocadament que Brachfeld havia traduït «obras cumbre de la literatura húngara, como *La tragedia de l'home*, de una gran figura del siglo pasado, Imre Madách, y dos versiones de poesía húngara: *Poemes*, de Attila Jozsef, y *Estelles*, de János Pilinszki (J. MARAGALL, «Ferenc Olivér Brachfeld», *La Vanguardia*, 25-III-1998). Pel que fa a la traducció projectada i probablement no enllestida, es tracta d'*El fill del Virgili Timár*, de Mihály Babits («la figura cabdal de la literatura hongaresa actual»), anunciada per Brachfeld mateix en el pròleg exhumat a continuació com un dels títols d'incorporació pròxima a la col·lecció Biblioteca A tot vent, d'Edicions Proa.

ductora Maria Bages, una modesta agència literària batejada amb el nom d'ella. Una agència que representava un seguit d'escriptors estrangers (és de creure que la majoria hongaresos), que té la seu al domicili mateix de la parella Brachfeld-Bages i que contracta com a secretari Pere Carbonell Fita, que en un dels seus volums de memòries ha recordat tots aquests episodis.²⁰ El negoci no devia rutllar prou perquè, ben aviat, Brachfeld l'abandona per entrar de ple en el món de l'edició, impulsat en part també, segons Carbonell, per la constatació «dels inútils esforços i el temps perdut tractant de convèncer els editors establerts sobre l'interès de les obres que els anava proposant». Aquest moment sembla que conflueix amb els tempteigs editorials inicials de José Manuel Lara Hernández, futur factòtum de l'editorial Planeta. Tothom coincideix que Lara compra, el 1943 o 1944, l'editorial Tartessos a l'escriptor falangista Fèlix Ros, que l'havia fundada cap a 1940. I que, el 1944, crea l'editorial del seu primer cognom (que grafia com si fossin inicials: L.A.R.A.) amb l'ajuda o la col·laboració de Brachfeld, que hi tradueix uns quants títols.²¹

El fet és que Brachfeld i Lara acaben barallant-se i el primer esdevé el propietari de l'editorial Tartessos (si més no d'una part del fons), a la seu de la qual (al número 32 del carrer Comtal) hi domicilia dues editorials més de creació pròpia: Victoria i F. Oliver Brachfeld Editor. La producció d'aquests tres segells assoleix prou magnitud perquè, el 1947, Brachfeld figuri al costat de Josep Zendrera (que delega en Marià Manent), Josep Janés i Lluís Miracle en una enquesta sobre el moment editorial que difon el número d'octubre d'una revista, *Panorama Literario*, que publicava l'editor i llibreter Lluís de Caralt. En les seves impressions, pessimistes, el nostre home enumerava tres factors que entrebancaven l'edició a Espanya: l'encariment del llibre (en bona part degut a la manca de paper), la competència dels editors americans i els magres tiratges (entre dos i tres mil exemplars). Entre la tardor i l'hivern de 1946, Brachfeld integra els seus segells editors en la societat EPSA (Ediciones&Publicidad S.A.).²² Era el principi del final de la seva aventura editora, que acaba de mala manera, pledejant contra EPSA, deixant-hi el fons d'obres publicades fins aleshores per ell i plegant-ne, amargat, sense treure'n cap benefici.

20. Veg. Pere CARBONELL FITA, *Obrint camins a l'esperança*, Barcelona, Mediterrània, 2005, esp. 22-28, 43-46 i 70-73.

21. A la vista d'un llistat de títols, ja publicats, en premsa i en preparació, Brachfeld també devia col·laborar aquesta mateixa època, abans d'establir-se pel seu compte, amb Pedro Obón, que figura com a director d'una aparentment fugaç Editorial, també anomenada Colección Norte (radicada a Barcelona), dins la qual el nostre home publica una narració (*Las abejas*) i la traducció de *Dos amigos* i d'*Algo flota sobre el agua*, totes dues obres de Lajos Zilahy.

22. Era una distribuïdora, de vida efímera, que, instal·lada al carrer de Barberà, editava també algun títol pel seu compte sota la raó social de Central Catalana de Publicaciones a fi d'amortitzar la maquinària d'una impremta, la Delriu. Segons Pere Carbonell, la incorporació dels catàlegs editorials de Brachfeld perseguia també el mateix propòsit (*op. cit.* en la n. 19, 70-71).

En conjunt, les iniciatives editores de Brachfeld (econòmicament sempre precàries o trontollants, segons Carbonell) s'orienten prioritàriament a la literatura (més en concret a la narrativa, sobretot traduïda) i mostren una especial i lògica sensibilitat per la realitat hongaresa, sobretot arran de les penalitats viscudes durant la guerra mundial. Així, quan Tartessos publica, amb text en espanyol i anglès, *La tragedia de Budapest*, aplec de 54 dibuixos del pintor István Zádor, una nota editorial facilita la següent informació:

El beneficio neto de esta publicación será vertida a los fondos de la Asociación Benéfica Húngara (Comité de Barcelona) y servirá para la adquisición de víveres, medicamentos y ropa para los niños damnificados húngaros de la última contienda.

La Asociación Benéfica Húngara (Comité de Barcelona) expresa su profunda gratitud a todos cuantos adquirieran tan artístico libro, y agradece este rasgo al Editor de la obra, Dr. F. Oliver Brachfeld.

Ahora, l'Editorial Victoria presenta en un prospecte publicitari l'escriptor hongarès amb més títols al seu catàleg amb aquestes paraules:

Lajos Zilahy no ha muerto, sino que escapó milagrosamente de todas las persecuciones y en medio de las mayores vicisitudes sigue trabajando. Sus perseguidores al no encontrarle, en su deshecho [sic] fusilaron a su hermana detenida como rebén.

Sota la direcció de Brachfeld, durant l'etapa en què la controla Fèlix Ros, Tartessos perd alguns autors i títols del catàleg (sobretot espanyols) i el 1946 albergava una quarantena no gaire llarga de títols, enquadrats en tres col·leccions: una d'art i història (dins la qual sobresurt una luxosa edició de *Los grabados de Goya*), una altra d'humor (Muérdago) i la tercera, la més nodrida, de novel·la coetània traduïda (Seis Delfines). En aquesta darrera, composta per 25 títols, la narrativa britànica (Chesterton, Somerset Maugham) alterna amb la francesa (Maurois, Francis Carco), amb la russa (Turguénev, Z. Y. Aràtov) o amb l'escandinava (Selma Lagerlöf).

En segon lloc, Victoria i F. Oliver Brachfeld Editor, també amb una quarantena de títols, despleguen tres col·leccions: Pensamiento y Acción (que acull obres de psicologia, totes traduïdes), Documentos de Actualidad (amb biografies i cròniques històriques, també traduïdes, de protagonistes i episodis de la guerra mundial) i Norte, nom no mantingut en tots els catàlegs (de narrativa traduïda). És aquí on, al costat de Mann, Maurois o H. G. Wells, l'editor publica no pas menys que nou escriptors hongaresos: Laszlo Dormándi, Ferenc Herczeg, Frigyes Karinthy, Ferenc Körmendi, Zoltán Nagyiványi, Miklós Surányi, Cécile de Tormay, Rezső Török i, naturalment, Lajos Zilahy, que, amb quatre títols, esdevé el més ben representat.

Integrat en la societat EPSA, finalment, Brachfeld no incorpora noms nous, però incrementa títols (com ara una altra novel·la de Zilahy) i amplia lleument l'oferta amb una secció factícia de vària, dins la qual sobresurt una guia

espiritual i un tractat de radioestèsia. El 1950, Brachfeld abandonava Catalunya per segona vegada. Quan hi torna s'hi està tot just un bienni (1957-1959), durant el qual els escassos títols que publica (com ara, el 1957, la *Historia de Hungría*) apareixen en altres editorials.

MANUEL LLANAS & RAMON PINYOL
Universitat de Vic

APÈNDIX I

Col·laboracions (1932-1936) de Ferenc Olivér Brachfeld al setmanari Mirador

(Es relaciona a continuació la totalitat de les col·laboracions de Brachfeld aparegudes en aquesta publicació, classificades per temes)

RELACIONS CATALANOHONGARESSES

1. «Els catalans a l'estranger: Nova Barcelona (Hongria)», 239 (31-viii-1933).
2. «Miss Catalunya 1197: El viatge a Hongria de Na Toda», 269 (29-iii-1934).
3. «Catalunya a Hongria: Literatura catalana en hongarès», 278 (31-v-1934).
4. «Les bèsties catalanes», 293 (20-ix-1934).
5. «El motiu de l'incest en la literatura catalana: Les fonts de la «Història de la filla del rei d'Hongria»», 343 (12-ix-1935).
6. «Mort d'un catalanòfil hongarès: El P. Albin Körösi», 375 (23-iv-1936).

ASPECTES CULTURALS HONGARESOS

7. «Al marge d'una exposició de Can Parés: L'escultor hongarès Fülöp Ö. Beck», 195 (27-x-1932).
8. «Literatura hongaresa», 233 (20-vii-1933).
9. «La novella hongaresa d'avui», 233 (20-vii-1933).
10. «Per què figura la "Marxa hongaresa" en la "Damnació de Faust [de Berlioz]"?», 388 (20-viii-1936).

POLÍTICA

11. «El cinquantenari de Gobineau: El pare del racisme alemany», 200 (1-xii-1932).
12. «Coses d'una dictadura: Leo Spitzer sense càtedra», 225 (25-v-1933).
13. «Hostes de pas: Angèlica Balabanoff», 293 (13-ix-1934).
14. «El maltusianisme [*sic*] i el feixisme (Amb motiu del centenari de la mort de Malthus, 29 de desembre de 1834)», 310 (24-i-1935).
15. «Un llibre sobre Pilsudski», 345 (26-ix-1935).

VIDA CULTURAL

16. «Goethe manàger de teatre», 164 (24-iii-1932).
17. «Salt endarrera: Baedeker literari», 172 (18-v-1932).
18. «Baedeker literari: Una obra mallorquina» 185 (18-viii-1932).
19. «L'home embriagat de Déu: Tricentenari de Spinoza», 199 (24-xii-1932).

20. «Un centcinquantenari: Stendhal, aventurer», 209 (2-II-1933).
21. «Amb motiu d'un centenari: Montaigne, viatger», 213 (2-III-1933).
22. «En homenatge a Pau Casals: Doctor «honoris causa?»», 262 (8-II-1934).
23. «Teatre amateur, per què no?», 264 (22-II-1934).
24. «La senyora Etta Federn. Una quiròloga a Barcelona», 287 (2-VIII-1934).
25. «La filosofia hebraico-catalana: La Qabbala ha nascut a Catalunya?», 323 (25-IV-1935).
26. «En els seus seixanta anys: Thomas Mann», 329 (6-VI-1935).
27. «El motiu de l'incest en la literatura catalana», 342 (5-IX-1935).
28. «Un "clerc" que no ha traït: Romain Rolland», 364 (6-II-1936).
29. «Ha mort un gran sociòleg: Ferdinand Tönnies (1855-1936)», 387 (13-VIII-1936).

PSICOLOGIA I PSICOANÀLISI

30. «Al marge del "Tenorio": Psicoanàlisi de Don Joan», 196 (3-XI-1932).
31. «Comentaris a un llibre recent: L'«Amiel» del Dr. Marañón», 205 (7-X-1933).
32. «Psicoanàlisi i decepció: Una patografia d'Antoni Gaudí», 218 (6-IV-1933).
33. «El creador del "complex del Nirvana": El Dr. Sàndor Ferenczi», 228 (15-VI-1933).
34. «Psicologia adleriana i art», 339 (15-VIII-1935).
35. «La superació de la psicoanàlisi: Un llibre d'Adler», 346 (3-X-1935).
36. «Amb motiu de "El yo y lo inconsciente": Un psicoanalista ari: C. G. Jung», 374 (16-IV-1936).
37. «El creador de la psicoanàlisi, octogenari: El complex tràgic de Freud», 377 (7-V-1936).

APÈNDIX II

Traduccions de Ferenc Olivér Brachfeld

(Ofereix una continuació, ordenades alfabèticament per llengües, autors i títols, les traduccions localitzades)

ALEMANY

1. Adler, Alfred. *El problema del homosexualismo y otros estudios sexuales*. B.: Apolo, 1936. [Amb pròleg i notes]
2. Adler, Alfred. *El sentido de la vida*. B.: Luis Miracle, 1935.
3. Allers, Rudolf. *Pedagogía sexual y relaciones humanas. (Fundamentos y líneas principales analítico-existenciales)*. B.: Luis Miracle, 1958. [Amb introducció i notes]
4. Jung, Carl G. *Teoría del psicoanálisis*. B.: Apolo, 1935. [Amb prefaci]
5. Mann, Thomas. *Mario y el mago*. B.: Victoria, 1945.
6. Mann, Thomas. *Mario y el mago. Sangre de Welsas*. B.: Plaza&Janés, 1983. [No n'hem localitzat cap edició anterior]
7. Mann, Thomas. *La muerte en Venecia*. B.: Destino, 1979. [No n'hem localitzat cap edició anterior]
8. Mann, Thomas. *Tonio Kröger*. B.: L.A.R.A., 1945.
9. Sievers, W. *De los apuntes de un geógrafo alemán en la Cordillera (1885)*. Mérida [Veneçuela], Minerva, 1951. (Publicaciones de la Dirección de Cultura de la Universidad de Los Andes, 15.) [Amb comentaris]
10. Spiel, Oskar. *Disciplina sin castigo*. B.: Luis Miracle, 1970. [No n'hem localitzat cap edició anterior]

11. Wassermann, Jakob. *Golovin*. B.: Apolo, 1937.
12. Wexberg, Erwin. *Introducción a la psicología de la vida sexual*. B.: Apolo, [1936].
13. Zweig, Stefan. *El jugador de ajedrez*. B.: Victoria, 1945.

ANGLÈS

14. Bottome, Phyllis. *Alfred Adler, apóstol de la libertad*. B.: Luis Miracle, 1952. [Traducció compartida amb Míguel Siguán; edició precedida d'una introducció de Brachfeld titulada *Adler y los destinos de la «psicología del individuo»*]
15. Galsworthy, John. *Redención de un Forsyte*. B.: Aries, 1944.

FRANCÈS

16. Barrès, Philippe. *Charles de Gaulle*. B.: L.A.R.A., 1944.
17. Baudouin, Charles. *¿Qué es la sugestión? Exposición histórica y crítica. Introducción a la psicología de la sugestión y autosugestión*. B.: EPSA/Victoria, 1947.
18. Choisy, Maryse. *Psicoanálisis y catolicismo*. B.: Tipografía Montserrat, 1950. [Amb pròleg]
19. Mauriac, François. *Vida de Jesús*. B.: José Janés Editor, 1950.
20. Maurois, André. *Historia de los Estados Unidos*. vol. I. B.: L.A.R.A., 1945.
21. Maurois, André. *Iniciación a la vida anglosajona*. B.: Victoria, 1945.
22. Maurois, André. *Lord Bulwey-Lytton y Los últimos días de Pompeya*. B.: Victoria, 1947? [Amb pròleg]
23. Maurois, André. *La salvación de Norteamérica*. B.: L.A.R.A., 1944.
24. Maurois, André. *Tragedia en Francia*. B.: L.A.R.A., 1944.
25. Maurois, André. *Viaje al país de los artícolos seguido de Por el camino de Chelsea*. B.: L.A.R.A., 1945.
26. Peisson, Edouard. *El piloto*. B.: Apolo, 1944.
27. Voronoff, Serge. *Del cretino al genio*. B.: Victoria, 1946. (Traducció compartida amb M.[arcelino] A.[ndrés] de Orbók)

HONGARÈS

28. Dormándi, László. *Hada fatal*. B.: Doris, 1944.
29. Herczeg, Ferenc. *El demonio embotellado*. B.: Victoria, 1945.
30. Herczeg, Ferenc. *El húsar de la reina*. B.: Massó, 1946. (Traducció compartida amb M.[arcelino] A.[ndrés] de Orbók)
31. Karinthy, Frigyes. *Viaje a Faramidó. El último viaje de Gulliver*. B.: Victoria, 1945.
32. Karinthy, Frigyes. *Viaje en torno de mi cráneo*. B.: Argos, 1942.
33. László, András. *La rapsodia del cangrejo*. B.: José Janés Editor, 1948.
34. Márai, Sándor. *Los celosos*. B.: José Janés Editor, 1949.
35. Márai, Sándor. *A la luz de los candelabros*. B.: Destino, 1951 (2a ed.) [No n'hem localitzat la 1a.]
36. Márai, Sándor. *Música en Florencia*. B.: Destino, 1951.
37. Németh, Andor. *María Teresa de Austria*. B.: Apolo, 1952.
38. Németh, Andor. *Napoleón III*. B.: Ibérica, 1942.
39. Németh, Andor. *Reservado para una tertulia*. B.: José Janés Editor, 1948.
40. Nijinsky, Rómola. *Vida de Nijinsky*. B.: Destino, 1944. [Traducció compartida amb Rafael Vázquez Zamora, que es fa càrrec de la segona part del llibre]

41. Nyírő, József. «*El Uz*»: *novela de las sierras nevadas de Transilvania*. Madrid. Ed. Ambo [195?].
42. Ráth-Végh, István. *Historia de la estupidez humana*. B.: José Janés Editor, 1950.
43. Vaszary, János. *Aventura a orillas del Sena*. B.: José Janés Editor, 1950.
44. Völgyes, Franz. *Mensaje al mundo nervioso (El arte de la autodisciplina)*. B.: Franklin, 1936.
45. Zilahy, Lajos. *Algo flota sobre el agua*. B.: Colección Norte, 1944.
46. Zilahy, Lajos. *El alma se apaga*. B.: José Janés Editor, 1943.
47. Zilahy, Lajos. *El amor de un antepasado mío*. B.: L.A.R.A., 1944.
48. Zilahy, Lajos. *Las armas miran atrás*. B.: José Janés Editor, 1950 [dins el segon volum de *Novelas*, citat al final].
49. Zilahy, Lajos. *Las cárceles del alma*. B.: Lauro, 1944.
50. Zilahy, Lajos. *La ciudad en vagones*. B.: Ediciones Palas, 1944. [A partir de la segona edició (Lauro, 1945), l'obra es titula *La ciudad vagabunda*]
51. Zilahy, Lajos. *El desertor*. B.: Hispano Americana de Ediciones, 1944.
52. Zilahy, Lajos. *Dos amigos* [seguít de *Una aventura en el bosque*]. B.: Norte, [1942/1943].
53. Zilahy, Lajos. *Los Dukay*. B.: José Janés Editor, 1950 [dins el segon volum de *Novelas*, citat al final].
54. Zilahy, Lajos. *El ladrón*. B.: Ariel, 1945.
55. Zilahy, Lajos. *Primavera mortal* [en català]. B.: Proa, 1935. [Amb pròleg]
56. Zilahy, Lajos. *Primavera mortal* [en espanyol]. B.: Apolo, 1938 (2a ed.). [No n'hem localitzat la 1a.]
57. Zilahy, Lajos. *Retorno al hogar*. B.: José Janés Editor, 1948.
58. Zilahy, Lajos. *Torres de madera*. B.: José Janés Editor, 1948. Reeditada dins *Teatro húngaro contemporáneo*. Madrid: Aguilar, 1969, 259-346. [Volum prologat i obres seleccionades per Zoltán A. Rónai, traductor de la resta de títols]
59. Zilahy, Lajos. *El velero blanco*. B.: EPSA/Victoria, 1947.
60. Zilahy, Lajos. *Vida serena*. B.: José Janés Editor, 1950. [dins el segon volum de *Novelas*, citat al final]
61. Zilahy, Lajos. *La vida de un escritor*. B.: L.A.R.A., 1945. [Amb un estudi biogràfic]
- 61 bis. Zilahy, Lajos. *Novelas*. 2 vol. B.: José Janés Editor, 1950 [El primer volum conté *El amor de un antepasado mío*, *Primavera mortal*, *Algo flota sobre el agua*, *Las cárceles del alma*, *El desertor* i *La ciudad vagabunda*; i el segon, *El alma se apaga*, *Las armas miran atrás*, *Vida serena* i *Los Dukay*]

RUS

62. Dostoievski, Fedor. *La confesión de Stavroguin*. B.: Victoria, 1945.

LLENGÜES NO IDENTIFICADES

63. Carrard, A. *Psicología del jefe. (El secreto de la organización y del mando)*. B.: Victoria, 1946. (Traducció compartida amb Salvador Pascual)
64. Stanley, Prof. Félix. *La educación por sí mismo. La superación de sí mediante la psicología*. B.: Victoria, 1946 (2a ed.) [No n'hem localitzat la primera edició] [No hi consta traducció, sinó adaptació]

